

Refah: Özgürlük ve onun ikizi, işbirliği

Michael Klein

Hayatı ancak geriye doğru giderek anlayabilirsiniz ama ileriye doğru yaşanması gerekir.

— Søren Kierkegaard

1798'de Thomas Malthus ünlü *Nüfus İlkesi Üzerine Deneme'sini* yayınladı. Bireysel düzeyde refaha ulaşmanın zor olduğunu savundu. Ülkeler büyüyebilir, ancak ekonomik büyüme gerçekleştiğinde insanlar da daha fazla çocuk yaparlar. Çoğu birey için hayat, yalnızca geçimlik düzeyinde kalır ve sefil olmaya devam eder.

Malthus argümanını o sırada elinde bulunan verilere ve gözlemlere dayandırmıştı. Mevcut en iyi verilere dayanan modern araştırmaların gösterdiği gibi, geçmiş konusunda haklıydı.ⁱ Yüzyıllardır elde edilen kanıtların geleceği tahmin etmek veya politika şekillendirmek için sağlam bir temel oluşturmadığı ortaya çıktı.

Bugün geriye dönüp baktığımızda, on dokuzuncu yüzyılın, yirminci yüzyılda hızlanan bireysel refahın arttığı bir dönemi başlattığını biliyoruz. Her ne kadar küresel nüfus 1800'deki bir milyardan bugünkü yaklaşık 8 milyara çıkmış olsa da, aşırı yoksulluk içinde yaşayan insanların sayısı günümüzde mutlak anlamda 200 yıl öncesine göre daha düşük. Küresel doğurganlık oranları, dünya toplam nüfusunun sabit kalacağı yenilenme seviyesinin biraz üzerindedir.ⁱⁱ

Eşi görülmemiş zamanlarda yaşıyoruz. Üç bin yıl boyunca çok az yapısal değişiklik gören eski Mısır gibi istikrarlı sistemler artık yok oldu.ⁱⁱⁱ Aynı zamanda, refah arttıkça insanların "Tanrı yapısı" bir toplumu değiştirebileceği inancı da ortaya çıktı.^{iv} Başarısızlıklar ve başarılarla dolu birçok toplumsal deneyler gerçekleştirildi; merkezi ekonomik planlamaya veya karar alma için demokratik mekanizmaların yayılmasına yönelik girişimlere tanık olduk. Günümüzde birisinin "kapitalizmi yeniden tasavvur etmeyi" teklif etmediği bir gün geçmiyor.

Neler olduğunu anlamak ve politikayı bilgilendirmek için yapabileceğimiz en iyi şey, ekonomik kalkınmanın altında yatan mekanizmaları derinlemesine incelemek ve bunların nasıl değişebileceğini tartışmaktır. Bu makale, refahın yaratılmasında özgürlüğün ve onun "ikizi" olan işbirliğinin rolünü ele alıyor. Bunu yaparken işbirliği ve özgürlük arayışı, refaha giden bir hedef olarak ele alınıyor.

Refahın kaynakları

Kaynaklar ve fikirler

Refah; toprak, mineraller ve uygun bir iklim dahil olmak üzere destekleyici bir doğal çevreye dayanmaktadır.^v İnsanlar çevreleriyle karşılaştıklarında sadece ondan yararlanmayı seçebilirler veya

bunun ötesinde daha fazlasını yapmaya yönelebilirler. Bu bağlamda anahtar kavram fikirlerdir ve de bunların uygulanmasıdır.

Fikirler yeni şeyler yaratır, tabiri caizse yapı taşlarıdır. Bunlar daha sonra bir araya getirilip yeni icatlar oluştururlar.^{vi} Bir örnek çağdaş bilgisayardır. Bu ürün hesap makinesi, sembolik mantık, delikli kart, Audion tüpleri ve ikili sistem gibi önceki buluşlara dayanmaktadır.^{vii} Ne kadar çok yapı taşı üretilirse o kadar çok deney yapılabilir. Daha fazla deney başarısızlık olasılığı artar. Örneğin 1920'ler ve 1930'larda 100.000 tip uçak uçuruldu; Bunlardan sadece 100 kadarı hayatta kaldı ve modern havacılığın temelini oluşturdu.^{viii} Başarısızlıklar yeni öğrenmeye yol açabilir ve başarılar genellikle beklenmedik ve şaşırtıcıdır.

Rekabet etme özgürlüğü

Yeni fikirler üretmek ve bunları uygulamak, düşünme, deneme ve iş yaratma özgürlüğünü gerektirir. Bir pazara girme özgürlüğü yeni ürün ve hizmetlerin ortaya çıkmasına olanak tanır. Düşük performans gösteren işletmeler, iflaslar da dahil olmak üzere başarısız olmalarına izin verildiğinde piyasadan çıkarlar: yani "başarısız olma özgürlüğü." Bu bileşim yeni fikirlerin üretilmesi ve iyi fikirlerin benimsenmesi için güçlü teşvikler yaratır. Bu özgürlükler rekabetçi piyasaların özüdür^{ix} ve onları yeniliğin ve yeni fikirlerin yayılması ve uygulanmasının güçlü motorları haline getirir.

Rekabetçi piyasaların refah yaratmada oynayacağı net bir rol vardır ancak varolan çıkar sahiplerine karşı savunmasız kalabilirler. Adam Smith'in belirttiği gibi: "Aynı meslekten insanlar, eğlenmek ve eğlenmek için bile olsa bir araya geldiklerinde çok kez bu halka karşı bir komployla veya fiyatları artırmaya yönelik bir entrikayla sonuçlanır."^x Çıkar sahipleri çıkarlarını koruduğunda yeni fikirler bastırılır. Bilgi ekonomisinin seçkin bir tarihçisi buna uygun bir örnek veriyor: 18. yüzyıl Prusya'sından bir lonca yönetmeliği der ki: "Hiçbir zanaatkar yeni bir şey tasarlamayacak, icat etmeyecek veya kullanmayacaktır."^{xi} Refahın ilerlemesi için, eskinin direnişi karşısında yeninin ortaya çıkmasına olanak tanıyan sosyal ve politik mekanizmaların olmalı, dolayısıyla rekabet yanlısı politikalar ve hükümetteki kişileri değiştirme olanağı sağlayan kurallar gerekmektedir.

Belirli bir yetki alanında piyasalar rekabetçi tutulmadığında, refah yine de yetki alanları arasındaki rekabet yoluyla ilerleyebilir. Sanayi devriminin kökeni buna bir örnektir. MS 1500 yılı civarında Çin, teknolojik açıdan en gelişmiş toplumdu.^{xii} Ancak sanayi devrimi Avrupa'da ilerleme kaydetti. Bu muhtemelen yüzlerce krallık prenslik ve diğer yönetimlerden oluşan Avrupa'nın bölünmüş yapısıydı. Yeni bir fikir dirençle karşılaştığında insanlar yeni fikrin memnuniyetle karşılandığı veya en azından diirenç görmediği başka bir yere göç edebiliyorlardı.^{xiii} Roma'nın yıkılmasından sonra büyük bir imparatorluğun yeniden kurulamamasının, iç çekişme dönemlerinin merkezi otorite tarafından aşıldığı Çin'e karşı Avrupa'ya bir avantaj sağladığı ileri sürülebilir.^{xiv}

İşbirliği: Özgürlüğün ikizi

Yeniliğe açık olmak refahın anahtarıdır. Ne kadar karmaşık olursa olsun, işbirliği yapma yeteneği de aynı derecede önemlidir. Buluşun kendisi bile nadiren tek başına gelişen bir süreçtir. Tartışma, bilgi paylaşımı ve ortak deneyler yoluyla gelişir. Modern bir terim olan "inovasyon kümesi" bu gerçekliğin bir kısmını yansıtmaktadır. Sanayi devrimi sırasında İngiltere'de zaten bu tür kümelenmeler vardı. On sekizinci yüzyılda, Birmingham'ın mucitleri James Watt ve Matthew Boulton (buhar makinesi), Erasmus Darwin (hekim ve Charles'ın büyükbabası), Benjamin Franklin (çift odaklı gözlük) ve Josiah Wedgwood

(çömlükçilik) "Ay Adamları"nın bir parçasıydı çünkü öyle adlandırılmışlardı. Ayın onlara fikirlerini tartışacakları toplantıların yolunu gösterdiği akşamlarda buluşurlardı.^{xv}

Bilgi ve katılım sorunlarını çözmeye

İşbirliği yapabilmek için insanların bilgi alışverişinde bulunması ve karşılıklı taahhütlerde bulunabilmeleri gerekmektedir. Bilgi ve vaatler de güvenilir olmalıdır. En zorlu koşullar altında bile insanlar, bu bilgi ve bağlılık sorunlarını, bedeli olsa da çözümlerini geliştirmişlerdir. Gambetta, suçluların potansiyel suç ortaklarının polis muhbiri değil de gerçek bir suçlu olduğunu kanıtlamaya çalıştıkları yolları tartışır.^{xvi} Örneğin, uzun süreli cezaevi kaydını birinin gerçek bir suçlu olduğuna dair bir işaret olarak kullanabilirler. Daha sonra, bu yeni ortağın anlaşmalarını yerine getirmesini sağlamak için onu gerektiğinde zor duruma düşürecek kirli bilgiler elde edinme yoluna gidilebilir.

Gayri resmi piyasalar da benzer zorluklarla karşılaşır. Yatırımcıların yatırım yaptıkları arazinin, binaların ve makinelerin kendilerine ait olacağına güvenmeleri gerekiyor. Yatırımcıların ürün kalitesi ve teslimat vaatleri hakkındaki bilgilere güvenmesi gerekiyor. Borç verenlerin de geri ödeme vaatlerine güvenmesi gerekir. İlgili taraflar arasındaki tekrarlanan etkileşim, bu bilgi ve taahhüt sorunlarının üstesinden gelmek için önemli bir mekanizmanın temelini oluşturur.

İtibar mekanizmaları ve güven

Tekrarlanan etkileşim, yararlı bir itibarın korunmasına yönelik bir teşvik sağlar. Temel olarak itibar mekanizması bir söz etrafında döner. Daha sonra verilen sözün tutulup tutulmadığını değerlendirmek için bilginin akması gerekir.^{xvii} Aksi takdirde, genellikle bir dışlama mekanizması veya yaptırım veya daha uç durumlarda şiddet tehdidi olmak üzere bir cezanın olması gerekir. Akdeniz ve çevresindeki ya da Kuzey Avrupa'nın Hansa şehirlerindeki tüccarlar, fiyatlar, miktarlar ve kaliteyle ilgili verilen sözlerin tutulup tutulmadığını rapor etmek için çeşitli liman ve şehirlerdeki acenteleri kullanırlardı. Aksi takdirde tüccarlar veya şehirler ticari ilişkinin dışında bırakılırlardı. İtibarın korunmasına olan ilginin artmasıyla birlikte, zamanla daha resmi mekanizmalar geliştirildi; Örneğin. lex mercatoria - ticaret veya sözleşme hukuku. İtibar mekanizmaları, ister organizasyonlarda ister piyasada olsun, tüm işbirlikçi düzenlemelere değişen derecelerde nüfuz eder.^{xviii}

Bırakınız yapsınlar'ın sınırı

Sadece itibar yapılarına dayanan son derece gayri resmi düzenlemeler, gerçek bırakınız yapsınlar ekonomi politikasına en yakın şeydir. Gayri resmi borç verme bu tür yaklaşımların sınırlarını göstermektedir. Tefecilerden borç alanlar, gelecekte tekrar borçlanmayı istiyorlarsa geri ödeme teşvikine sahiptirler. Tefeciler ise tanıdıkları ve tekrar iş yapmayı umdukları kişilerle iş yaparlar. Geri ödeme riskini idare edebilmek için ödünç verdikleri tutarlar küçüktür, geri ödemeler siktir ve işi yürütmenin maliyeti nedeniyle ücretler yüksektir. Sonuç? Tasarrufları bir araya toplamak ve büyük miktarlarda borç almak zordur. Kredilerin vadeleri oldukça kısadır. Temerrüt oranları da düşük tutulur. Bir kaç az sayıda başarılı projenin temerrütlerin çoğunu karşıladığı risk sermayesindeki risk paylaşımı neredeyse imkansızdır.^{xix}

Resmi mülkiyet hakları ve sözleşme hukukunun yokluğunda işler küçük ve geçici kalır.^{xx} Geçimlik girişimciler ve aileleri bundan yararlanır, ancak büyük dönüşümlere yönelik yatırımlar yok denecek kadar azdır. Malthus'un analizinin yansıttığı baskın manzara görüntüsü işte bu idi.

Kurallar, kurallar, kurallar: Kurumların yükselişi

1.000'den fazla çalışanı olan ilk firma 1760 yılında İngiltere'nin Birmingham kentindeki Soho Fabrikasında kuruldu. En büyük firmaların bile yalnızca birkaç yüz işçi çalıştırdığı bir dönemde bu olağanüstü bir durumdu.^{xxi} Ancak günümüzde 100.000'den fazla çalışanı olan kuruluşlar başarıyla yönetilebilmektedir.

Şirketler ve pazarlar işbirliği gerektirir. Uzmanlaşma, yani Adam Smith'in refahın kaynağı olarak vurguladığı iş bölümü, ticaret ve sözleşmeler gerektirmektedir. Müşterilere ürün ve hizmet sunmak için de ticaret ve sözleşmeler gerekmektedir. Günümüzde genişleyen pazarlar, dünya çapında birbirini çok az tanıyan insanlar ve şirketler arasında ticarete olanak sağlar. Örneğin emeklilik için tasarruf yaparken insanlar hakkında hiçbir şey bilmedikleri, hatta tam olarak anlamadıkları girişimlere trilyonlarca dolar yatırım yapmış oluyorlar. İşbirliği, rekabetçi pazarlardaki rekabetle faydalı bir şekilde el ele gidebilir. Kurallara göre oynamayı kabul etmek, rekabet özgürlüğünü en verimli hale getiren bir işbirliği biçimidir.

Şehirler neredeyse tüm yeniliklerin ve çoğu ekonomik faaliyetin ortamıdır. İktisatçı Ed Glaeser'in sözleriyle, "Şehirlerin yarattığı coğrafi yakınlık, fikirlerin daha hızlı yayılmasını sağlıyor... Ve ekonomik büyümenin arkasında da fikirler yatıyor."^{xxii} Öte yandan şehir yönetimi de, bireyler ve işletmeler arasındaki etkileşimin gelişebileceği platformu sağlamak için işbirliğine ihtiyaç duyar.

Tüm bunların gerçekleşebilmesi için bilgiye ve vaatlere olan güvenin, basit itibar mekanizmalarının ötesinde güçlendirilmesi gerekiyordu. Bu, yasa ve yönetmeliklerle ifade edilen yeni ve giderek daha karmaşık hale gelen kurallar biçimini aldı. Limited şirketler gibi fiziksel varlığı olmayan tüzel kişiler gibi yeni kavramlar icat edildi.^{xxiii} Merkezi yetkililer bu kuralları koydu ve uyguladı. Devletin uygulama yetkileriyle desteklenen mülkiyet hakları, sözleşme sistemleri ve kadastro veya kredi büroları gibi bilgi sistemleri kurdular. Hükümet tarihçisi Jean Dunbabin'in sözleriyle, "Modern hükümeti kişisel kontrolden ayıran şey, onun aralıksız karakteridir. Yönetilmek, sabit kurallara göre işleyen bir otoritenin düzenli baskısına maruz kalmaktır... kimsenin 19. yüzyılın sonlarından önce kelimenin tam anlamıyla yönetilmediği öne sürülebilir..."^{xxiv}

"Hayek ve İsviçre Devlet Başkanı"

Refahın kaynaklarına ilişkin bazı anlatılar, rekabetçi piyasaların rolünü ve bunların merkezi planlama üzerindeki üstünlüğünü vurgular. Bu açıdan bakıldığında ilerlemenin "Karl Marx'tan Friedrich Hayek'e" yani merkezi planlamadan serbest piyasalara doğru ilerlediği görülmektedir. Daha uzun bir perspektiften bakıldığında daha temel bir değişim, "XIV. Louis'den İsviçre'nin bugünkü Cumhurbaşkanına geçiş" olarak nitelendirilebilir. İlki "l'état c'est moi" (Ben devletim) demişti; yani kuralların üstünde bir hükümdardı, oysa ikincisi ismen neredeyse bilinmiyor. İsviçrenin Cumhurbaşkanı'nın her yıl değişmesi, onları kurallara tabi olan modern yöneticilerin en iyi örneklerinden biri haline getiriyor.

Bu nedenle, çağdaş refahı temeldeki "kurumlara" veya "oyun kurallarına" atfetmek sıradan hale geldi.^{xxv} Daha iyi kurumlara sahip ülkelerin daha müreffeh olduğu görüldü; örneğin Güney Kore ile Kuzey Kore arasındaki karşılaştırmaya bakın. 1870'de yoksul olma olasılığı çoğunlukla kişinin doğduğu sosyal sınıfın bir işleviydi. 2000 yılına gelindiğinde bu, büyük ölçüde kişinin doğduğu ülkeye belirleniyor.^{xxvi}

Kuralların oluşturulması ve uygulanması: Yetki

Kurallar zaman zaman yenilenmeli ve geliştirilmelidir. Kural koyma ve uygulama, otoritenin kullanılmasını gerektirir, ancak aynı zamanda yeterli derecede meşruiyet de gerekmektedir, yani bir tür

etikle desteklenmeleri gerekir. Neyin meşru olduğu konusunda bir dereceye kadar fikir birliği olmadan kuralların oluşturulması ve uygulanması zordur.^{xxvii}

Otoriteyi kullananlar kolaylıkla güçlerini kötüye kullanma eğilimine kapılabilirler bu da asırlık "denetleyicileri kim denetler?" sorusunu gündeme getirir. Bu nedenle yetkileri kontrol edecek ve gerektiğinde değişikliğe izin verecek mekanizmaların olması gerekir. Bu, ekonomik gerekçelendirme açısından hukukun üstünlüğü ve seçmenlere oylarıyla hesap sorma sorumluluğunu getirir. İktidarda yetersiz kalanları değiştirebilen seçmenler, prensipte, yalnızca "saray darbelerine" bel bağlamadan kural koymayı ve bunların uygulamalarını iyileştirebilirler.

Bununla birlikte, etik veya kurallara ilişkin toplumsal fikir birliği, "daha yüksek" bir otoriteye başvurmadan, bireysel görüşlerin "demokratik" olarak bir araya getirilmesinden basitçe ortaya çıkamaz. Nobel ödüllü ekonomist Kenneth Arrow, farklı bireysel tercihleri bir tür takdir yetkisine başvurmadan bir araya getirmenin mümkün olmadığını göstermiştir.^{xxviii}

Hangi kurallar geçerli olursa olsun, bunlar doğası gereği eksiktir çünkü tüm olasılıkları öngörmek imkansızdır. Boşluklar kaçınılmazdır. Uygulama bir ölçüde takdir yetkisi gerektirir. İlkeler takdir yetkisinin kullanılmasına rehberlik edebilir. Söylendiği gibi, "İlkelerde boşluk yoktur". Ancak ilkelerin yorumlanması gerekir.

Ayrıca adalet ilkeleri veya hangi kuralların "en iyi" olduğu konusunda kesin bir anlaşmaya varmanın açık bir yolu da yoktur. Örneğin, faydacı, özgürlükçü ve toplulukçu adalet anlayışlarının tümü bir düzeyde etik güce hükmeder. Aynı zamanda her biri eksiktir ve diğerleriyle çatışabilir.^{xxix} Tatmin edici bir şekilde çözümlenemeyen trajik seçimler ortaya çıkar; örneğin bir can karşılığında başka bir canı kıymanın kaçınılmaz hale gelmesi gibi.^{xxx}

Yuval Noah Harari'nin belirttiği gibi: "Tarihin büyük bir kısmı bu soru etrafında dönüyor: Milyonlarca insanı tanrılar, uluslar veya limited şirketler hakkındaki belirli hikayelere inanmaya nasıl ikna edebiliriz?"^{xxxi} Bu varlıkların hiçbirine fiziksel anlamda "dokunulamaz". Ancak insan davranışını çok güçlü bir biçimde düzenleyebilirler. Bu hikayeler zorunlu olarak rahiplerin, hükümetlerin veya şirket yöneticilerinin takdir yetkisini kullanmaya yönelik bazı mekanizmalar içerir.

Böylece bilmece şu hale gelir: Refahın özgürlüğe ihtiyacı vardır. Aynı zamanda özgürlükleri kısıtlayan bir otoriteyi gerektiren işbirliğini de gerektirir. Bu yetki sadece kurallarda değil aynı zamanda takdir yetkisinde de ifade edilmektedir.^{xxxii} Şirket yöneticileri, hükümet yetkilileri, polis komutanları: hepsinin belli bir düzeyde yetkiye ihtiyacı var. Ve bu yetki sınırlı olsa da, bunun uygulanması için sorumlulara belli bir düzeyde takdir yetkisi verilmesini gerektirir.

Karanlık Yön

Özgürlük ve otorite, birlikte toplumları refaha kavuşturabilecek güçlü güçlerdir. Şu ana kadarki tartışma onların yapabilecekleri iyiliğe odaklandı. Ancak birçok anlatının örneklediği karanlık yönleri de var. Aşağıdaki hikayeler bunları içeren örneklerdir.

Karanlık Hikayeler: Özgürlük

Bir tür hikaye, özgürlüğü kurallardan kurtulmakla özdeşleştirir. Ancak "kanunsuzluk", ezilenlerin pahasına iktidarda olanların özgürlüğü anlamına gelir. Sonuç, müreffeh bir toplum yerine "taht oyunları"

dizisindekine benzer bir dünyadır. Günümüz Haiti'si veya Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin doğu kısmı gibi yerlerde bu tür siyasi yapılar görülebilir. Çok sayıda çete, çiftçileri, işletmeleri, ve tüccarları sömürdüğü için refah ümitsiz bir umut olmaya devam ediyor.^{xxxiii} Mülkiyet güvensizdir. Yatırımlar hırsızlığa karşı savunmasızdır. Üretken çabanın sonuçları "vergilendirilir". Her haydut halktan mümkün olduğu kadar fazlasını almaya çalıştığında, altın yumurtlayan meşhur kazı yok ederler.

Daha müreffeh toplumlarda farklı türde bir hikaye anlatılabilir. Daha akıllıca kurallarla bile özgürlük güçlülerin lehine olabilir. Düzensiz piyasalar işletmelere ve işyerlerine zarar verebilir. Bunlardan bazıları, sonunda daha fazla refaha yol açacak olan "yaratıcı yıkım" olabilir, ancak büyük olasılıkla, sanayi devriminde olduğu gibi, birçokları için çok uzun bir gecikmeye ve sefalete yol açacaktır.^{xxxiv} Eşitsizlik aşırı derecede artabilir. Kazananlar, örneğin seçim kampanyası finansmanı yoluyla, siyasi gücü kendi lehlerine çevirerek konumlarını güçlendirebilirler. Refah azınlığın ayrıcalığı olmaya devam eder. Faydaları birçok kişiyi es geçebilir. Demokratik seçimler hakim olsa bile "çoğunluğun zulmü" birçok vatandaşın refahına zarar verebilir.

Kurallar insanların özgürlüğünü aşırı güce karşı korurken, başka bir karanlık hikaye daha ortaya çıkıyor. Klasik biçimi 2000 yıl önce Platon tarafından tanımlandı. Herkesin sözleşme yapmakta, hükümetini seçmekte ve hayatını dilediği gibi yaşamakta özgür olduğu bir yerde toplum yönetilemez hale gelebilir. Her yurttaş kendi özgürlük versiyonunu ve değişim taleplerini öne sürdükçe insanlar çatışmaya yönelirler. Platon'un belirttiği gibi: "Bu ve benzeri özellikler, çeşitlilik ve düzensizlikle dolu, hem eşitlere hem de eşit olmayanlara bir tür eşitlik dağıtan büyüleyici bir yönetim biçimi olan demokrasiye özgüdür."^{xxxv} Farklı talepleri karşılamak sorunlarla doludur. NIMBYizm ("arka bahçemde olmasın" yani yeni gelişmelere karşı bir muhalefet biçimi) yatırımı felce uğratabilir. Bazı insan gruplarının sosyal uyumla çelişen değerleri vardır. Platon, bunun vatandaşları aldatabilen, onların gerçekçi olmayan arzularından yararlanabilen ve düzensizlikten çıkış yolu vaat eden popülistler için verimli bir zemin oluşturduğunu savunuyor. Sonuç olarak popülistler özgür toplumları tiranlığa doğru sürüklerler.

Karanlık hikayeler: Otorite

Otoriteyi uygulamanın karanlık tarafıyla ilgili hikâyeler eksik değil. En uç durumda, totaliter yöneticiler yenilik ve uzmanlığa yönelik mantıklı yaklaşımları bastırabilir. Stalin'in yönetimi sayısız örnekler sunar, bunlardan biri Peter Palchinsky adındaki kıdemli bir mühendis ve büyük bir altyapı projesiyle ilgilidir: "Beyaz Deniz Kanalı'nın inşası [...] bir kabustu. Proje sadece Palchinsky ve meslektaşlarının mühendislik ilkelerini göz ardı etmeyle kalmadı, aynı zamanda devasa bir insan hakları ihlaliydi."^{xxxvi} İşçilerin neredeyse tamamı siyasi tutukluymuş ve iki yüz binden fazlası inşaat sırasında öldü. Kanal, başından itibaren isteklerini karşılayamadı: Yılın yarısında donardı ve kurak yazlarda su seviyeleri çok düşüktü. Palchinsky, 1929'da teknik nedenlerden değil de siyasi nedenlerle idam edildi. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kanalın tamamı birinciye paralel olacak şekilde yeniden inşa edildi.

Kuzey Kore, komşusu Güney Kore'yi bir nesil gibi bir süre içinde yüksek gelirli yaşam standartlarına iten refahın motorunu yani piyasaları baskılayan merkezi otoritenin başlıca örneği olmaya devam ediyor. Chavez rejimini takip eden yıllarda piyasa güçleri bastırılırken Venezuela'nın da gelir seviyesi hızla düştü.

Otoriter yöneticiler Somali gibi kırılabilir toplumlardan (özellikle Mogadişu tarafından sözde "yönetilen" bölgeler) çok daha iyisini yapabilirler. Mancur Olson'un terminolojisinde, "sabit eşkiya" gibi davranarak ellerindeki bölgenin bir sürü "aylak eşkiyalar" tarafından yok oluşuna kadar sömürülmesini engellerler.

^{xxxvii} Bu yöneticiler, mülkiyetin ve sözleşmelerin temel güvenliğini sağlarlar ve piyasa güçlerinden de

yararlanabilir. Bu, genel refahı artırır ve hükümdarın başıboş bir haydutun yapabileceğinden çok daha fazla servet elde etmesine olanak tanır. Dezavantajı ise yönetici seçkinlerin dışarıdakilerin çok fazla güç kazanabileceğinden korkması nedeniyle liyakat temelli yaklaşımların sınırlı hale gelmesidir. Aynı zamanda, piyasaca belirlenen sonuçlar yönetici seçkinler tarafından kabul edilebilir olmayabilir.

Yönetici seçkinler konumlarını özel çıkarlar için istismar edebilir. Bu tür yozlaşmış davranışlar genellikle rejimi desteklemenin ödülüdür. Kurallar futursuzca ihlal edilir. Aynı zamanda, görünürde kötü davranışları sınırlamak için uygulanan kurallar aslında istismar için bir araç oluşturabilir. Eğer biri kuralları çiğnemekle suçlanabiliyor şantaja maruz olabileceği gibi siyasi rakiplerin ortadan kaldırılması için de kullanılabilir. Laozi'nin MÖ altıncı yüzyılda belirttiği gibi: "Ne kadar çok yasa ve kısıtlama olursa, insanlar o kadar fakirleşir. . . Ne kadar çok kural ve düzenleme olursa, o kadar çok hırsız ve soyguncu olur."^{xxxviii}

En başarılı otokrat bile veraset sorunlarıyla karşı karşıyadır. Halefleri bulmak için liyakata dayalı bir süreç oluşturmak, gücü yöneticilerin yakın destekçilerinin elinden alma riskini taşır. Yöneticiler genellikle kendilerinin yerine geçebilecek aile üyelerini ararlar. Bunlar yetkin olabilir veya olmayabilir. Otokratın ölümü veya iş göremezliği sonrasında yönetici seçkinler arasındaki çekişme, siyasi istikrarı ve refahı baltalama riski taşır.

Refah için yol haritası?

Yukarıda aktardığımız hikayelerin tümünde ve bunların çeşitlerinde bazı gerçekler vardır ve bunlar birbirini dışlamaz. Toplumların gelişmesi için, kurallar ve bir miktar takdir yetkisinin yanı sıra özgürlüklere de gerek vardır. Denklem her bir unsurunun olası dezavantajları da vardır. Refahın nedenlerine ilişkin araştırmalar, hangi özgürlük ve otorite karışımının en iyi sonucu verdiğini değerlendirmek için uluslararası karşılaştırmaların yanı sıra örnek olay incelemelerini de kullanırlar.

Kapitalizm, tek başına

Refahın nedenlerine ilişkin mevcut çalışmalardan çok az kesin ve mutlak dersler ortaya çıkıyor. Müreffeh bir toplum inşa etmek ve işletmek için bir mühendislik kılavuzu yoktur. Ancak bazı oldukça genel modeller beliriyor; bunların başlıcalarından biri, merkezi planlamanın ve rekabetçi piyasaların sert bir şekilde bastırılmasının geçmişte işe yaramadığıdır. Branko Milanović'in belirttiği gibi, bugün "yalnızca kapitalizm" var.^{xxxix} Piyasaların ve rekabetin bir biçimde müreffeh toplumlarda olduğu göz önüne alındığında, asıl sorunsalın bu toplumların ne kadar demokratik veya otoriter olduğunda yatmakta.

Sağlam kurallar

İyi işleyen piyasalar, mülkiyet hakları ve sözleşme sistemleri hakkında yeterince anlaşılabilen kurallara dayanmaktadır. Her şeyin sınırsız özel etkileşime bırakıldığı varsayımsal bir laissez-faire rejimi, başarının reçetesi değildir. Önemli olan hangi kuralların en iyisi olduğu ve bunların uygulanmasının ayrıntılarıdır.

Pratik politika çoğu zaman en iyi şekilde "kuralların ortadan kaldırılması" şeklinde çerçevelenebilir. Tıpkı akıllı telefonlarda veya bilgisayarlarda yer alan karmaşık teknoloji ve programlamada olduğu gibi, buradaki zorluk, iyi tasarlanmış kullanıcı arayüzleri aracılığıyla bu karmaşıklığın ortadan kaldırılmasıdır. İskandinav ekonomileri pek nadiren aşırı laissez-faire ile suçlanır. Ancak işletmelerin kullanması nispeten kolay olan işlevsel kurallara ilişkin birçok örnek sunarlar.^{xl}

Rekabetçi disiplinler

Japonya ve Güney Kore gibi bazı ülkeler, ekonomiye önemli ölçüde hükümet yönlendirmesi veya "sanayi politikası" uygulayarak hızlı bir şekilde geliştirdiler. "Doğu Asya mucizesi"nin analizinden ortaya çıkan şey, arka planda piyasa tipi disiplinin önemidir.^{xli} Siyasi mucize, vergi, ticaret ve finansman avantajları şeklindeki hükümet desteğinin uluslararası piyasalardaki başarıya etkili bir şekilde bağlı olmasıydı. . Hükümetler de bu rekabet alanına bel bağlamışlardı.^{xlii} Rekabet ve Yarışmalar aynı zamanda araştırmalara desteğinin de bir özelliğidir: örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde Savunma İleri Konumlandırma Sistemi (GPS) de dahil olmak üzere modern teknolojinin çoğu, ABD hükümetinin askeri kapasiteyi artırmaya yönelik desteklerinin sonucudur.^{xliii}

Demokrasi mi otokrasi mi?

Günümüzün zengin ülkelerinin çoğunda rekabetçi piyasalar ve demokratik yönetim sistemleri yaygındır.^{xliv} Demokrasinin ne ölçüde refahın nedeni veya sonucu olduğu daha az bellidir. Örneğin, Japonya, Güney Kore ve Tayvan'daki demokratik rejimlerin, kendi geleceklerine güvenen seçkinler tarafından kurulduğu ve bu güvenin kısmen elde ettikleri ekonomik başarıya dayandığı iddia edilebilir.^{xlv}

Gelişmekte olan ekonomiler için mevcut çalışmalar, demokratik ülkelerdeki ekonomik büyümenin kısa vadede otokrasilere göre daha az değişken olabileceğini ve çoğunlukla daha az ciddi aksaklıklar nedeniyle uzun vadede biraz daha yüksek olabileceğini öne sürüyor. Birçok otokrasinin "karanlık yönden" çok çektiklerini gözlemliyoruz. Ancak birçoğu, özellikle Çin, refahta olağanüstü ilerlemeler de kaydetti. Belirli düzeyde kontrol ve dengeye ve düzenli yönetim değişim süreçlerine (örneğin etkili bir iktidar partisi biçiminde) sahip otokrasiler, demokratik sistemlerin performansına yakın olabiliyorlar.^{xlvi}

Değişik siyasi sistemler geliştirmekte olan ekonomiler için belli bir refah sağlayabilirler. Çeşitlilik, Bangladeş, Botsvana, Kamboçya, Şili, Hindistan, Mauritius, Uruguay, Singapur, Ruanda ve Vietnam gibi çok çeşitli örnekler sunuyor.^{xlvii} Bir bakıma, refaha giden birden fazla yolun işe yarayabilmesi cesaret vericidir. Bu, çoğu zaman değişik ülke özelliklerine uyum sağlayabildiği için refaha giden yolun belli bir sağlamlığı içerdiğini gösteriyor.

Çin faktörü

Şu ana kadar demokratik tipte (Danimarka örneği) veya daha otoriter tipteki (Singapur örneği) kalkınma modelleri, gelecek vadeden ekonomiler için ana yol göstericileri olarsak ortaya çıkıyorlar. Çin, tam yaklaşımını değiştirdiği bir zamanda kendini de model olarak ortaya koyuyor. Çin, otokrasiyi şaşırtıcı ekonomik başarı ile birleştirerek yüz milyonlarca insanı rekor sürede yoksulluktan kurtardı. Çin'in 1978'den bu yana gösterdiği performans, en azından birkaç yıl öncesine kadar, büyük ölçüde rekabetçi piyasaların hem yurt içinde hem de uluslararası ticarete ve yabancı yatırımda genişleyen ve önemli rolünden kaynaklanıyordu.^{xlviii} Devlet mülkiyetindeki kuruluşların 2012 ye kadar görece iyileşen üretkenlik performansının arkasında da rekabet olabilir.^{xlix}

Çin ekonomide devlete artık daha büyük bir ağırlık vermekte. Komünist Parti, şirketlerin yönetiminde daha büyük roller üstlenen parti komiteleri aracılığıyla özel şirketler üzerinde gözetimini arttırıyor. Devlet mülkiyetindeki işletmeler yeniden ayrıcalıklı bir konuma geçiyorlar. Verimlilik artışı zora girmekte.¹

Ancak şu ana kadar piyasa güçleri hala bir miktar disiplin uygulamaya devam ediyorlar. Elektrik sektöründe, başta Guangdong olmak üzere birçok ilde devlete ait üretim şirketleri arasında rekabetin

bile yolu açılmıştır.^{li} Aynı zamanda, yapay zeka da dahil olmak üzere yeni teknolojiler, merkezi kararların ve kontrolün kapsamını genişletebilir.

Yine de, Çin'in ekonomik performansı sekteye uğrayabilir. Sonuçta etkin rekabet, piyasa sonuçlarının kabul edilmesine bağlıdır. Siyasi otoritelerin daha fazla ihtiyari müdahaleleri bunu zaafa uğratabilir. Ancak Çin, rekabet ve çekişme unsurları içeren, merkezi olarak yönetilen yeni bir ekonomi biçimi oluşturmayı başarabilir de. Tarihsel kayıtlara göre bu pek olası görünmüyor ancak böyle bir sonucu göz ardı etmek akıllıca olmayabilir.

Değişken kumsallar: Refahın getirdiği yeni zorluklar

Refah iyi bir şeydir. Maddi ihtiyaçlardan kurtulmak anlamına gelir. Daha sağlıklı ve daha yüksek yaşam beklentisinin yanı sıra daha fazla eğitimle birlikte gelir. Anketler bunun aynı zamanda insanların daha mutlu olmasına da olanak sağladığını söylüyor.^{lii} Refahın toplumları bir arada tutan ve barışı teşvik eden bir yapıştırıcı olduğuda ileri sürülebilir.^{liii} Ancak refah kendi sorunlarını da beraberinde getirebilir. Önemli bir endişe, ekonomik büyümenin bir noktada bir tür kaynak kısıtlamasıyla karşılaşacağıdır. Şu anda en büyük endişe iklim değişikliği konusundadır. Endişe verici bir şekilde, iyi kuralları seçme ve benimsemeye yönelik yerel ve küresel siyasi temeller aşınırken, ülkeler giderek daha karmaşık kurallar tasarlama ihtiyacıyla karşı karşıya kalıyorlar. İlk önce kuralların gerekliliğini ele alalım.

Rekabetçi olmayan sektörlerin yükselişi

Rekabetin fırsat ve performans teşvikleri sağladığı ekonomik sektörler, ekonominin diğer bölümlerine göre daha yüksek verimlilik artışı görme eğilimindedir. Üretim daha verimli hale geldiğinde, ülkeler daha müreffeh hale geldikçe bu tür sektörlerin ekonomideki payı kolaylıkla küçülebilir. Tarımda da durum böyledir. Bir zamanlar gıda üretmek için nüfusun yarısından fazlasına ihtiyaç duyulurken, bugün yalnızca yüzde birkaç insana ihtiyaç duyuluyor. Pek çok gelişmiş ekonomide imalatın toplam ekonomik faaliyet içindeki payı azalıyor; bunun nedeni tam da talep edileni üretmek için sağlık ve eğitim gibi üretkenliğin daha durgun olduğu sektörler için nispeten daha az kaynak gerektirmesi. Dolayısıyla rekabetçi piyasaların göreceli kapsamı daralabilir. Bu, piyasa dışı üretim mekanizmalarına daha fazla dayanan sektörler için daha fazla güvenmek anlamına geliyor. Bu anlamda daha fazla refah, kurallarda ve takdir yetkisinde göreceli bir artışla birlikte gelir.

Daha fazla karmaşıklıkla başa çıkmak

Refah, artan karmaşıklık ve yeni koordinasyon sorunlarını beraberinde getiriyor. Bir dereceye kadar daha fazla karmaşıklık, piyasa güçlerinin durumunu güçlendirir, ancak rekabet politikası açısından daha büyük zorluklara da neden olur. Bu arada, hükümet ile özel girişim arasındaki arayüz sorunları daha karmaşık hale gelmektedir.

Örneğin modern altyapı gerekmektedir. Burada karşımıza çıkan piyasa gücünün istismar edilmemesi sorunu için bunların çoğunun bir şekilde düzenlenmesi gerekiyor. Rekabetçi piyasaların rol oynayabildiği durumlarda bile, örneğin elektrik sektöründe, hükümetin karmaşık bir pazar tasarımı zorunlu olmaktadır^{liiv}. Devlet yatırımları da önemlidir ve özellikle karayolu altyapısında.

Yeni ürün ve hizmetler, tıpkı mevcut teknoloji platformlarının mümkün kıldığı bilgi ve eğlence hizmetleri gibi, diğerlerinin üzerine yığılıyor. Bu arada, tedarik zincirleri daha karmaşık hale gelmektedir. Liman hizmetlerinin sağlanmasında veya her türlü platforma, örneğin telekomünikasyon ağları veya finansal

ödeme sistemlerine erişim düzenlemelerinde kamu ve özel aktörler arasında koordinasyon vaz geçilmezdir.^{lv}

Gittikçe daha fazla insan, doğrudan ve dolaylı olarak, çok uzak mesafeler üzerinden ve sınırlı yüz yüze etkileşimle birbirleriyle ilişkiye girmekte. Ortaya çıkan bilgi ve taahhüt sorunları tüketicinin korunmasına yönelik daha karmaşık kurallar gerektirmektedir. Gıda güvenliği düzenlemeleri gibi bazıları nispeten geniş çapta kabul görmektedir. İnternet altyapısına erişim gibi diğerleri ise hararetle tartışılmaya devam etmekte. Başta iklim değişikliği politikaları olmak üzere küresel zorluklar daha da şiddetlenmekte ve başta sera gazı emisyonlarının maliyetinin fiili olarak nasıl "fiyatlandırılacağı" olmak üzere bir dizi yeni kural koyma zorluklarını beraberinde getirmekte.

Merkezkaç güçleri

İyi kurallara duyulan ihtiyaç artarken, artan refah, anlaşmaları daha zor hale getirebilecek merkezkaç kuvvetlere yol açıyor. Bireyler zenginleştikçe, yiyecek, barınma ve güvenlik gibi temel ihtiyaçlarla ilgilenmenin ötesine geçen kişisel inanç ve arzuların peşinden gitmeye güçleri yetebilir.^{lvi} 56 İster eğlence, ister siyasal aktivizm ya da kendileri için anlam taşıyan başka uğraşlar olsun, gerekli kaynaklarla desteklenen ellerindeki zaman dünyayı daha renkli ama aynı zamanda farklılaşan, hatta kutuplaşan bir yer haline getiriyor. Artan gelirler toplumları bir arada tutmaya yardımcı olabilir ancak yönetilebilirlik sorunları da artabiliyor. Yükselen sınıflar değişim aradığında devrimler olur: On sekizinci yüzyıldaki Fransız burjuvazisi bunun bir örneği. Bir diğeride El Kaide gibi terör gruplarının görel olarak daha iyi durumdaki ailelerden taraftar devşirmeleridir.^{lvii}

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki küreselleşme dönemi, ironik bir şekilde, çoğunlukla sömürgecilikten kurtulma ve Sovyetler Birliği'nin dağılması nedeniyle uluslararası anlaşmaları daha karmaşık hale getiren birçok ulus devletin yaratılmasına da tanık oldu. Ülkeler zenginleştikçe ve güçlendikçe, ulusal çıkarlarını savunma konusunda daha emin ve tavizsiz olurlar. Karşılıklı yarar sağlayan ekonomik bağımlılıklar , çıkarları uyumlu hale getirebilir. Ancak ekonomik kalkınmanın başarısı, devletlerin kendi konumlarını daha kolay koruyabilmeleri nedeniyle kurallar üzerinde anlaşmayı zorlaştırabilir. Kuzey Kore gibi belirli ekonomik sorun vakaları bile bunu yapabilir. Birleşmiş Milletler, resmi ve arzu edilen kalkınma hedeflerine rağmen daha birlikte davranacağına daha fazla ayrışabilir.

Gelecek ne getirecek? Temel senaryolar

Bugün Çin'de müreffeh bir toplum inşa etmeye yönelik yeni bir deney yaşanıyor. Ana temalardan biri, özel firmalar ve piyasalar üzerinde daha fazla kısıtlama da dahil olmak üzere, iktidar partisi aracılığıyla otoritenin daha da güçlendirilmesidir. Yön, kısmen aşırı eşitsizlik gibi denetimsiz özgürlükten kaynaklanan sorunları engelleme girişimini yansıtıyor. Bu aynı zamanda iç karışıklık korkularını ve daha bireyci, liberal toplumların yıpranmaya mahkum olduğuna dair inançları da yansıtıyor.^{lviii} Bu geniş toplumsal deney, özellikle özgürlüğün karanlık tarafına karşı korunmayı öne çıkarmaktadır.

Liberal model, etkili bir devlet gibi otoriteye duyulan ihtiyacı kabul eder, ancak devlet üzerine gerekli görülen denetim ve dengeyi yasaların üstünlüğü ve demokratik seçimlerin sağladığı hesap verebilirlikle sağlar.^{lix} 59 Özel firmaların bulunduğu piyasaları çözümün bir parçası olarak görür. Genel olarak otoritenin karanlık tarafında korunmaya odaklanır.

Önümüzdeki onyıllar, farklı modellerin aydınlık ve karanlık tarafları arasındaki dengenin nasıl işlediğine, dünya geliştikçe hangi karışımın refahı arttırmaya daha yardımcı olduğuna ışık tutacak. Bu zaman çerçevesinde dört temel sonuç hayal edilebilir. Evrim liberal modelin üstünlüğünü doğrulayabilir. Veya Çin deneyinin ve diğer otoriter yaklaşımların üstünlüğünü gösterebilir. Aynı zamanda birden fazla uygulanabilir model arasında rekabetin devam etmesine de yol açabilir. Son olarak, her iki modelin de kendi iç çelişkileri altında yıprandığı, her iki durumda da ilgili modellerin karanlık taraflarının aydınlık taraflarını bastırdığı distopik bir sonuç ortaya çıkabilir. Malthus'un tahminlerinin akıbeti, sonuçların herhangi birini tamamen göz ardı etmeden önce bizi duraklatmalı.

Kıssadan hisse?

Refah elde etmek için hem özgürlüğe hem de işbirliğine ihtiyaç olması şaşırtıcı değildir. İşbirliği, özgürlüğü kısıtlayan otoritenin kullanılmasını gerektirir. Yetki, kurallara veya takdire bağlı kararlara dayalı olarak kullanılabilir. Takdir yetkisinin bir düzeyde varlığı kaçınılmazdır. Etkili bir devlet de dahil olmak üzere, otoritenin etkili bir şekilde uygulanması gereklidir. Özgürlük ve otoritenin iyi bir karışımının sürdürülebilir olması için, toplumu bir arada tutan yapıştırıcıyı sağlayan, yeterince yaygın olarak paylaşılan bir inanç sistemine dayalı yeterli düzeyde bir meşruiyet gerekir. Sistemin kısmen kendi başarısından kaynaklanan zorluklarla başa çıkmak için yeterince esnek olması gerekiyor. Dolayısıyla mesele “özgürlük ya da otorite” değil, zamanın zorlukları karşısında bunların iyi bir karışımını oluşturmaktır.

Yazar: Michael Klein, Frankfurt Finans ve Yönetim Okulu'nda (Almanya) profesör ve Johns Hopkins Üniversitesi İleri Uluslararası Çalışmalar Okulu'nda (ABD) kıdemli yardımcı profesördür.

Çevirmen: Ömer Karasapan, Dünya Bankası emeklisi ve, arada bir, Brookings Kurumunda [Konuk Yazar](#).

ⁱ Max Roser, “The Economy Before Economic Growth: The Malthusian trap” in Economic Growth, 2013, accessed October 2022, <https://ourworldindata.org/economic-growth#the-economy-before%20economic-growth-the-malthusian-trap>.

ⁱⁱ Max Roser, “Fertility Rate”, 2014, accessed October 2022, <https://ourworldindata.org/fertility-rate#the-global-decline-of-the%20fertility-rate-since-1950>.

ⁱⁱⁱ Samuel Finer, The History of Government, vol. 1 (Oxford: Oxford University Press, 1997).

^{iv} Albert O. Hirschman, “Rival Interpretations of Market Society: Civilizing, Destructive, or Feeble?” Journal of Economic Literature 20, no. 4 (December 1982).

^v Jared Diamond, Guns, Germs and Steel (New York and London: W. W. Norton, 1997).

^{vi} Paul Romer, "Ideas and Things: The Concept of Production is Being Retooled," *The Economist*, September 11, 1993.

^{vii} Peter F. Drucker, "The Discipline of Innovation," *Harvard Business Review* 63 (May–June 1985), 67–73.

^{viii} Freeman Dyson, *Imagined Worlds* (Cambridge, MA: Harvard University Press).

^{ix} "Rekabetçi piyasalar" gerçek yaşamda gözlenen rekabetten söz ediyoruz. Ders kitaplarındaki "mükemmel rekabetten" söz etmemekteyiz.

^x Adam Smith, *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, 1776.

^{xi} Joel Mokyr, *The Gifts of Athena: Historical Origins of the Knowledge Economy* (Princeton: Princeton University Press, 2002).

^{xii} Joseph Needham et al., *Science and Civilisation in China*. 7 vols. (Cambridge: Cambridge University Press, 1954–).

^{xiii} Eric Jones, *The European Miracle: Environments, Economies, and Geopolitics in the History of Europe and Asia* (Cambridge and New York: Cambridge University Press).

^{xiv} Walter Scheidel, *Escape from Rome: The Failure of Empire and the Road to Prosperity* (Princeton: Princeton University Press, 2019). Geçmişe baktığımızda, neden oldukları tüm yıkımlara rağmen, Avrupadaki savaşlar son kertede ekonomik açıdan olumlu sonuçlara yol açtıkları söylenebilir. Savaşları genelde daha iyi askeri teknolojiye ve daha iyi ekonomik performans gösterenler kazanır ve kendilerini ve getirdikleri teknolojiyi ve ekonomiyi daha da güçlü kılarlar. Bugünden geriye baktığımızda ve uzun süreli bir süreyi ele aldığımızda "savaşlar ne işe yarar?" sorusuna da bir yanittir. (Ian Morris, *War: What Is it Good For?* (London: Profile Books, 2014). Ancak savaş kabul edilebilir bir siyasi secenek olmaktan uzaktır ve Avrupada olduğu gibi Romanın çöküşünden sonra yeniden bir araya gelmiş bir Avrupanın ortaya çıkması yüzyıllar sürebilir.

^{xv} 15 Jenny Uglow, *The Lunar Men: Five Friends Whose Curiosity Changed the World* (New York: Farrar, Straus and Giroux, 2002).

^{xvi} 16 Diego Gambetta, *Codes of the Underworld: How Criminals Communicate* (Princeton: Princeton University Press, 2009).

^{xvii} "Şeffaflık" itibar mekanizmalarının sürdürülebilmesi açısından bir değer taşır. Ancak şeffaflık amaçlar çatıştığında veya yaptırımların çalışmadığı bir ortamda ortaya çıkan sorunları çözemez.

^{xviii} John McMillan, *Reinventing the Bazaar: A Natural History of Markets* (New York and London: W. W. Norton, 2002).

^{xix} İlginçtirki mikrofinans da tefecilerin kullandığı yöntemleri görürüz ancak burada işlem maliyetlerini düşürme için topluluklara da borç verildiğini görürüz. Abhijit V. Banerjee and Esther Duflo, *Poor Economics* (New York: Public Affairs, 2012).

^{xx} Peter Reuter, *Disorganized Crime: The Economics of the Visible Hand* (Cambridge, MA: The MIT Press, 1983).

^{xxi} Alfred D. Chandler Jr., *The Visible Hand: The Managerial Revolution in American Business* (Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press, 1977).

-
- xxii Edward L. Glaeser, "Are Cities Dying?", *Journal of Economic Perspectives* 12, no.2 (spring 1998), 139–60.
- xxiii Yuval Noah Harari, *Sapiens: A Brief History of Humankind* (New York: HarperCollins, 2015).
- xxiv Samuel Finer, *The History of Government*, vol. 1 (Oxford: Oxford University Press, 1997), 70.
- xxv Daron Acemoglu and James A. Robinson, *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty* (New York: Crown Business, 2012).
- xxvi Branko Milanovic, *Global Income Inequality by the Numbers: In History and Now*, Policy Research Working Paper no. 6259 (Washington, DC: World Bank, November 2012), <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/12117>.
- xxvii Barrington Moore, Jr., *Injustice: The Social Bases of Obedience and Revolt*, (London: Routledge, 1978).
- xxviii 28 "Condorcet paradoksu" bu sorunsali açıklar: üç kişi. Üç değişik seçeneği beğenmektedir. Kişi 1 A'yı C'ye tercih ediyor, kişi 2 B'yi C'ye ve sonra da A'ya tercih etmekte ve kişi 3 C'yi A'ya sonrada B'ye tercih etmekte. Bireysel düzeyde tercihler açıkca bellidir. Bu küçük topluluk açısından bakıldığında iki kişi A'yı B'ye tercih ediyor, ikisi B'yi C'ye tercih ediyor ve iki kişi C'yi A'ya tercih etmekte. Çoğunluğun kazandığı bir seçimde ve iki turle bir seçimde A'ya karşı B'yi yarıştırsak A kazanır. Ondan sonra A ve C arasında bir seçimde kazanan C olur. Ama A ile C arasında bir seçimle başlarsak C kazanır Ondan sonra C ve B yarıştıklarında B ikici turu ve seçimleri kazanmış olur. Sonuç, seçimlerin nasıl yapıldığına bağlıdır, bu da yetkinin kullanımını gerektirir. Kenneth Arrow, "A Difficulty in the Concept of Social Welfare," *Journal of Political Economy* 58, no. 4 (1950), 328–46.
- xxix Michael J. Sandel, *Justice: What's the Right Thing to Do?* (New York: Farrar, Straus and Giroux, 2009).
- xxx Guido Calabresi and Philip Bobbitt, *Tragic Choices* (New York: W. W. Norton, 1978).
- xxxi Harari, *Sapiens*.
- xxxii Mokyru bunu "açıklık ve birliktelik arasında çatışma" olarak görür. ohesion," (*The Gifts of Athena*).
- xxxiii Mancur Olson, "Dictatorship, Democracy, and Development," *The American Political Science Review* 87, no. 3 (September 1993), 567–76.
- xxxiv Carl Benedikt Frey, *The Technology Trap: Capital, Labor, and Power in the Age of Automation* (Princeton: Princeton University Press, 2019).
- xxxv Plato, *Republic* 558c.
- xxxvi Loren Graham, *The Ghost of the Executed Engineer: Technology and the Fall of the Soviet Union* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1993).
- xxxvii Olson, "Dictatorship, Democracy, and Development."
- xxxviii Laozi, *Tao Te Ching* 57.

^{xxxix} Branko Milanovic, *Capitalism, Alone: The Future of the System That Rules the World* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2019).

^{xl} Dünya Bankasının artık yayınlanmayan Doing Business raporları bu konuda bir çok örnek sunar. World Bank, “Business Enabling Environment (BEE),” accessed February 6, 2023, <https://www.worldbank.org/en/programs/business-enabling-environment/doing-business-legacy>.

^{xli} Bir Dünya Bankası raporu Japonyanın, Asya Kaplanlarının (Hong Kong, Singapur, Güney Kore, ve Tayvan), ve ayrıca Endonezya, Malezya, ve Taylandın deneyimlerini ele aldı. World Bank, *The East Asian Miracle*, (Oxford: Oxford University Press, 1993).

^{xlii} Joseph E. Stiglitz, “Some Lessons from the East Asian Miracle,” *The World Bank Research Observer* 11, no. 2 (August 1996), 151–77.

^{xliii} Mariana Mazzucato, *The Entrepreneurial State: Debunking public vs. private sector myths* (London: Anthem Press, 2013).

^{xliv} Doğal kaynaklar açısından zengin olan ülkeler, örneğin petrol zengini devletler, otokratik yapılara rağmen yüksek gelirli olabiliyorlar.

^{xlv} Dan Slater and Joseph Wong, *From Development to Democracy: The Transformations of Modern Asia* (Princeton: Princeton University Press, 2022).

^{xlvi} 46 Kunal Sen, Lant Pritchett, Sabyasachi Kar, and Selim Raihan, *Democracy Versus Dictatorship? The Political Determinants of Growth Episodes* (working paper RWP17-009, Harvard Kennedy School Research, December 2016).

^{xlvii} Kamboçya ve Rivanda hala çok yoksulları. Ancak her ikisi de katliamlar sonrası önemli atılımlar yapan ender ülkeleri temsil ediyorlar.

^{xlviii} Nicholas R. Lardy, *Markets over Mao: The Rise of Private Business in China* (Washington, DC: Peterson Institute for International Economics, 2014).

^{xlix} Chang-Tai Hsieh and Zheng (Michael) Song, “Grasp the Large, Let Go of the Small: The Transformation of the State Sector in China” *Brookings Papers on Economic Activity* 46, no.1 (spring 2015), 295–366.

^l Nicholas R. Lardy, *The State Strikes Back: The End of Economic Reform in China* (Washington, DC: Peterson Institute for International Economics, 2019).

^{li} Guangdong Provincial Energy Administration, “Implementation Plan for the Electric Power Spot Market in the South (Starting from Guangdong) (Draft for Comments),” December 17, 2021, [广东省发展和改革委员会 \(gd.gov.cn\)](http://gd.gov.cn)

^{lii} Angus Deaton, *The Great Escape: Health, Wealth, and the Origins of Inequality* (Princeton: Princeton University Press, 2015).

^{liii} Benjamin M. Friedman, “The Moral Consequences of Economic Growth,” *Society* 43 (January/February 2006), 15–22.

^{liv} Peter Cramton, “Electricity Market Design,” *Oxford Review of Economic Policy* 33, no. 4 (winter 2017), 589–612.

^{lv} Jean Tirole, *Economics for the Common Good* (Princeton: Princeton University Press, 2017). *The Freedom and Prosperity Equation*

^{lvi} Abraham Maslow, “A Theory of Human Motivation,” *Psychological Review* 50, no. 4 (1943), 370–96, <https://doi.org/10.1037/h0054346>. Bir de: [Classics in the History of Psychology -- A. H. Maslow \(1943\) A Theory of Human Motivation \(yorku.ca\)](#)

^{lvii} Alan B. Krueger and Jitka Malečková, “Education, Poverty and Terrorism: Is There a Causal Connection?,” *Journal of Economic Perspectives* 17, no. 4 (fall 2003), 119–144.

^{lviii} Örneğin Çin Komünist Partisinin Baş İdeologu ve bu makale yazıldığında Politbüro Daimi Komitesi üyesi Wang Huning’in dillendirdiği gibi. Wang Huning, *America against America*, (n.p., n.p., 1991).

^{lix} Francis Fukuyama, *The Origins of Political Order* (New York: Farrar, Straus and Giroux, 2011)